

thar eigu til at liggja" står det i Diplomatarium Norvegicum. II, 55. Rydding av åkerjord medførte innføring av eiendomsretten. Jordstykket tilhørte fra nå av slekten, individuell eiendomsrett kom senere. Bruksrett til almenning, eråmark som tidligere var forbeholdt stormenn som klanhövdingar, ble i middelalderen overført til böndene (Rynning 1934 59). Dette var en naturlig følge av overgangen fra svedjebruk med store enheter / klaner, til åkerbruk med mindre familieenheter.

TEMMING AV DYR

Hvordan **temming** av dyr har gått til, har vært til stort hodebry i kulturhistorisk forskning. Det har vært nødvendig å etablere et kronologisk rammeverk som ulike former for reindrift og andre aktiviteter hos taiga- / tundrafolkene skulle passes inn i, for å komme videre i denne forskningen om tamdyrenes historie. Mange ulike teorier om reindriftens oppkomst er presentert gjennom tidene, og jeg drister meg til å komme med en til: Det var aldri et spesielt startsted med en gradvis spredning derfra. Ulike varianter av reindriften oppsto uavhengig av hverandre til ulike tider på forskjellige steder. Årsaken til oppkomsten ligger i forholdet til svedjebruksprosessen. Temming av dyr utviklet seg som en følge av dyrking av menneskers matvekster, som også passer for dyr. Menneskets utholdenhet i et valgt habitat, avhenger av at det ikke blir en økologisk dominant; ellers vil det flytte eller ødelegge sitt habitat, hvilket betyr at mennesket enten endrer sin kultur eller flytter. Temming av dyr bremser naturlig flytting, og i stor grad fjerner ønsket om øket vellykket flytting (Darling 1956 778).

Temming av reinsdyr og utvikling av ulike former for reindrift har gjort det mulig å bebo krevende områder uten gode nok dyrkingsmuligheter til livberging. Her har folk overlevd på dyreprodukter som kjøtt, melk, skinn m.m. Men så langt som skogen

fantes, har avlagte svedjefall (vuomen) gitt en god grasvekst. Fordi disse var gjerdet inn, ble de brukt som beite og/eller høyproduksjon. Disse avlagte svedjefallene ble etter hvert så mange, at temmingen nærmest gikk av seg selv. Vilde dyr bröt seg inn gjennom gjerdet for å finne mat, og ble dermed vant til mennesker, og dyra ble lette å fange inn. I perioder med dårlig klima, ble pågangen av sultne ville dyr økende, fordi de fant mindre naturlig føde enn tidligere. Slik kom svedjebruket til å bli en naturlig forløper for temming av dyr, og etterfølgende husdyrhold ble et selvfølgelig resultat. Den gode grasproduksjonen etter svedjing, for skogen tok området tilbake, var forutsetningen for temming av reinsdyrflokkene i det nordlige Eurasia (Jettmar 1952 737-766). Kan hende det ikke er overraskende, at skåniger (Scadians) og samer er nære slektninger ifølge DNA-undersøkelser.

Samene kaller inngjerding for reinsdyra og fangstinnretning for villreinen; vuomen eller gardde. Ordene finnes også i gammelnorsk; vömb / hvammer eller gardr. Hvammer er avlagt svedje (Fritzner 1863 302), og gardr er bebodd hvammer. Hvammer var i vikingetid betegnelsen for et grasbevakste område. Sagaen omtaler en beboelig hvammer. Klanlederén Ottar fra Nord-Norge hadde tamme reinsdyr (Afred den Store lot Orosius' Historiarum - - bearbeidet og oversatt til gammelengelsk ca. 900 e.Kr.). Eyvind Finnsson fra det sørlige Hålogaland forteller på 900-tallet at han på grunn av kulda "må holde geitene sine innendørs om sommeren, slik som Samene" (Jönsson 1912-15). Senere i middelalder forsvant tamreinsdriften nærmest helt. Dette henger sammen med mindre mobilitet i svedjebruket under klimaforbedringen. Det ble færre avlagte svedjer, vuoma, og bedre naturlig tilgang på føde for dyra. Men under den "lille istiden" tiltok tamreinsdriften på nytt, fordi vuoma-antallet igjen tok seg opp. Temming av reinsdyr har følgelig vært i direkte interaksjon med det aktive svedjebruket. Likeså kan man generelt si at dyretemming / domestisering og svedjebruk står i interaksjon med hverandre, svedjebruk er forutsetningen for domestisering.